

Pregó de les festes de Sant Llorenç

Alaior, 2010

Josep M. Quintana

Ciudadans d'Alaior: Quan el vostre batle em va preguntar que us dirigís la paraula des d'aquesta tribuna el dia que encetam les festes patronals de Sant Llorenç, em vaig demanar què podria dir-vos, que us havia de dir en el pregó de festa d'aquesta ciutat on vaig néixer i vaig viure, encara que amb grans intermitències per mor dels estudis, fins que em vaig casar.

Per això vull començar aquest parlament retrocedint cinquanta anys, ço que em permet retornar a la infantesa, la que podríem definir tal vegada com l'autèntica pàtria de l'home, perquè és aleshores quan obrim els ulls i descobrim el món, i ho fem amb la innocència pròpia del qui ho ha d'aprendre tot, del qui està obert a tot i sap que té la vida sencera al seu davant.

No em tingueu, idò, en compte si us parl amb un punt d'emoció i d'enyorança. Però no ho puc fer d'altra manera, perquè, encara que a mi em sembli impossible, ja som un seixantí! I quan m'acost a Alaior per la carretera general i el paisatge de Menorca m'ofereix l'esplèndida vista del nostre poble, sempre despunta en mi un sentiment de nostàlgia i d'enyor. De nostàlgia pels anys de joventut que

s'esvaniren, i d'enyor especialment dels meus pares i de la gent que aquí tant he estimat.

El primer retrat complet que conec d'Alaior és el que va fer l'arxiduc Salvador d'Àustria en el *Die Balearen* (1890), que la va descriure com una urbs densa, pulcra i ben acomodada. Per onsevulla que passis -deia- “es veuen sabaters enfeinats: a les entrades de les cases, a les habitacions que donen al carrer i fins i tot en alguns soterranis”.

Però Alaior no és, només, un conjunt urbà més o menys harmònic, de carrers sinuosos, de parets blanques, de cases impol·lutes, de sabaters que van deixar fa temps la banqueta per anar a treballar a les fàbriques. No és, només, per a mi, aquell conjunt d'elements que l'historiador, el geògraf o el periodista es veu obligat a descriure quan ha de presentar al lector una ciutat. Per a mi, Alaior és molt més que tot això: és una vivència, és el marc irrepetible on vaig viure els meus primers anys, és un camí d'infantesa (i també de joventut) fet entre gent coratjosa i emprendora, exagerada i radical, sentimental i dividida. Una gent que, fins i tot quan es vol mostrar enfrontada, evidencia, però, un perfil molt semblant. Perquè, si el que més s'assembla a una gota d'aigua és una altra gota d'aigua, res no hi ha tampoc més semblant a un alaiorenc que un altre alaiorenc, encara que l'un cregui estar a les antípodes de l'altre i cregui que n'és diferent en tot.

Jo vaig néixer al carrer Ample (que duia aleshores el nom d'un general colpista) a mitjan segle XX, en un context sociopolític dominat pel franquisme i, per tant, en una

època on les disputes i els enfrontaments ideològics havien perdut, a cop de vista, el seu pregon significat. Quan jo era un fillet, encarnaven les darreres reminiscències polítiques d'uns temps que el franquisme havia pretès vanament superar, les societats que vulgarment coneixíem amb el nom des Casino i des Rincó. Situades les dues a la plaça del poble, aquelles societats que noltros denominàvem tal com jo ara ho he fet, es coneixien abans com es Monarca i es Comitè, que a la vegada eren els noms populars del *Centro Monárquico* i del *Círculo Democrático y Republicano*. I eren encara el reflex (esmorteït aleshores) d'una confrontació ideològica que explica en part la nostra realitat. Perquè no hem d'oblidar que si a Alaior es va editar *El Porvenir del Obrero*, setmanari que va ser portaveu de la ideologia llibertària, també s'hi publicava *Cruz i Espada*, amb el subtítol de “semanario católico radical”, que va ser l'abanderat més extrem de l'integrisme catòlic. Com veieu, érem –i probablement som- així d'exagerats!

Tot això ho vaig anar descobrint amb els anys, quan el desenvolupament intel·lectual em va permetre reflexionar sobre les coses que m'envoltaven, però m'era absolutament desconegut quan vivia els meus primers anys en una família que cal situar en un entorn social ben concret. A ca meva érem catòlics i menestrals. Apolítics per definició, és a dir, integrats absolutament en la ideologia dominant del sistema en què aleshores vivíem. I vaig trobar-m'hi bé en aquell ambient de veritats i certeses indubtables, algunes de les quals, per cert, mai no he abandonat, tot i el distanciament crític que he hagut de

practicar respecte d'altres que, també per aquells dies, em semblaven tan evidents com inescrutables.

I l'annex formatiu de la meva família era el col·legi La Salle, situat aleshores dalt sa plaça Nova. I em veig cursant el primer any de primària a la classe de l'*hermano* Bernat, un home petit i grassó, de cara rodona i cabells blancs, entranyable com pocs i d'una ben curiosa saviesa popular, encara que gens acadèmica.

Vaig anar a la Salle només fins als deu anys, quan havia de començar el batxillerat. Però no puc oblidar les llargues vetllades contemplant les filmines Don Bosco o divertint-me amb els quadres escènics de la *galería salesiana* (sempre, naturalment, en castellà), i amb els berenars de xocolata desfeta el dia del patró després de cantar a l'uníson:

*Honor y prez a San Juan de la Salle,
patrono tutelar de la incauta niñez.
A nuestro protector, en este triste valle,
¡honor y prez, honor y prez!*

Aquell col·legi girava aleshores entorn de la figura protectora del senyor Joan Villalonga, *es canonge Virolla*, un home escardalenc i esprimatxat, de veu a penes perceptible, fill de donya Marianna de Febrer, que va ser la qui va dur els *hermanos* a Alaior l'any 1908, i hereu d'una considerable fortuna.

Capellà de *missa i olla*, la màxima distracció del canonge era d'anar a Son Bou (finca de la qual n'era

propietari), assegut al seient de darrera d'un descapotable marronós, amb forma de banyera i botzina de goma que, quan circulava, el xofer feia xisclar.

I a la fi del curs, els alumnes anàvem a Cala en Porter a peu des d'Alaior. Sortíem de bona hora pel camí que du directament als horts i travessàvem el barranc, endinsant-nos en uns camps esponjosos i per entre fruiters beneïts que vivien sempre arrecerats de la tramuntana. Noltros, però, seguíem caminant fins que assolíem la platja, on arribàvem xops de suor sota el xibit que ens protegia i lassats per l'esforç que havíem fet. Vessàvem suor i felicitat per tots els nostres porus.

L'aigua de Cala en Porter era per aquell temps maragdososa, transparent, pròpia d'una platja verge d'entrant molt suau. I l'arena es convertia llavors en un camp de batalla fantàstic on tots els al·lots clapotejàvem, -xip-xap, xip-xap- fins a quedar extenuats. I, oblidant-nos que el sol era totpoderós, deixàvem que amorosís la nostra pell tendra que sortia d'un hivern que ens havia semblat llarguíssim, fins que ens l'arrabassava materialment. Quan queia la capvespre, les cares anaven transformant el somriure en un rictus de cansament que ningú no podia dissimular. I aleshores iniciàvem el retorn fins a un d'aquells horts del barranc, on ens esperaven els camions d'en Toni Quintana i d'en Pepe Jeroni. Tots hi pujàvem satisfets i, de sobte, les cares novament recobraven el ritme modulad del somriure i es deixaven amoixar per la brisa de la tarda, pel vent suau i temperat d'aquest juny xamós que riu entre les estrelles. I tornàvem cantant fins al

poble, que travessàvem de cap a cap, amb els rostres vermells i les veus enrogallades. Tones immenses de joia emplenaven aquells dos camions que ens conduïen fins dalt sa Plaça Nova. Allí baixàvem i formàvem unes files ordenadament. Les nostres esquenes repel·lien aleshores, de manera instantània, qualsevol carícia perduda. I com si duguéssim tot el foc del sol a dins dels cossos, l'un rere l'altre, avançàvem delerosos vers la porta del col·legi on, convidats pel canonge, ens donaven un gelat de vainilla que treien d'una bombona envoltada per una capa de suro aïllant. I ben al costat de la bombona d'aquell gelat de *Can Fernando*, el canonge Violla restava assegut en una butaca, rere les seves ulleres daurades, somrient i beatífic, mirífic gairebé, amb la mà parada per rebre-hi un bes que, després d'agafar el gelat (però abans de fer-li la primera llepada), hi dipositàvem agraïts. Érem els al·lots més feliços del món i aquell primer *mantecado* de l'any ens semblava la joia més preciosa que el canonge ens podia oferir. I després marxàvem lluents, esclatants i joiosos. “¡Honor y prez a San Juan de la Salle, honor y prez, honor y prez!”

Entre els meus records hi ha el que tenc sobretot de l'església de Santa Eulàlia, d'aquest bellíssim monument en el qual els alaiorencs hem abocat el nostre esforç per restaurar-lo, deixant a un costat ideologies i fent una obra ben feta que ens enorgulleix a tots.

Hi vaig passar moltes hores en aquell temple solemne i fosc, que, gràcies a la restauració i a l'obertura d'una nova

rosassa, sembla que hagi trobat la llum. Hi havia, però, un moment en què l'església s'il·luminava d'una manera natural: era els capvespres de diumenge, durant la Quaresma, a l'hora del sermó. En aquells moments, Santa Eulàlia cobrava un especial interès, perquè el sol besava de ple la rosassa de la façana major i acoloria la nau, que s'il·luminava amb la calidesa d'uns tons irrepetibles que les vidrieres distribuïen ordenadament.

Per aquells dies, del presbiteri s'accedia directament al cor, i era allí on el vicari, el senyor Joan de Puigmenor, ens ensenyava la doctrina cristiana quan havíem de fer la primera comunió. I era una sort -que ho hem de reconèixer- pertànyer a la religió vertadera de la qual n'acabàvem d'aprendre el més elemental. Una religió que tenia respostes concretes i exactes a tots els interrogants, i una doctrina que recitàvem de cor, sense dubtar cap resposta. I si ell ens demanava “¿Quién es Jesucristo?”, nosaltres responien: “La segunda persona de la Santísima Trinidad?” I jo reconec que no tenia problemes amb la doctrina, perquè ma mare me l'havia ensenyada asseguts tots dos darrera el taulell de l'estanc. “Tu podries fer més”, era la seva frase preferida. I jo m'intentava defensar: “Però mamà, és que...” i mai no passava d'aquí: “No hi ha *peros* que valguin”, ella em replicava. I és així com, entre *quarterons* de dues pessetes, *ideals* de dues deu, *peninsulars* de tres pessetes, *celtes* de quatre i *caldo* de sis pessetes comptades, vaig aprendre, una a una, totes les respostes que calia saber d'aquella mena d'extracte teològic de tot el principal.

Us he dit que vaig anar a escola a La Salle, dalt sa plaça Nova. Però en fer els deu anys, calia iniciar el batxillerat, i aleshores vaig ser alumne d'una acadèmia -l'*Academia Alayor*- que va representar un esforç humà i pedagògic remarcable. Al poble no hi havia institut. De fet, només n'hi havia un a Maó per a tota Menorca. ¿Què es podia fer, idò, per a encaminar tots aquells joves que tenien capacitat per als estudis superiors i que no disposaven de mitjans per a costejar les despeses que el batxillerat a centres oficials suposava? M'imagin que aquesta va ser la pregunta que es va plantejar aquell grup de mestres em prenedors i preocupats per la cultura que va endegar l'Acadèmia, sota la direcció de don Joaquín Pardo Rodríguez, es mestre Pardo, un educador de qui tenc un gran record.

De tots aquells dies d'hivern em ve ara a la memòria l'hora primera, quan, abrigat i tremolós, sortia de casa amb els llibres davall el braç. La fosca envaïa encara els carrers empedrats del meu poble i jo agafava el carrer Major, girava pel carrer de la Sala, seguia pes Vergeret, i enganxava Baixamar fins que arribava a la plaça des Ramal. Pujava aleshores les llargues escales de les velles escoles i entrava en una d'aquelles tres aules enormes, de parets blanques molt nues i de sostres altíssims que una vella salamandra mai no aconseguia escalfar.

Però si l'anada el matí era ràpida i silenciosa, la tornada a les nou era del tot diferent: lenta, tranquil·la,

interminable... Sortíem en el moment precís que la vila havia despertat i tota ella es posava en marxa. Alaior era, a les nou del matí, com un gegant que es desvetlla i comença a moure's desordenadament. I noltros ja no tornàvem pel camí dret i més curt, que era el que cadascú feia el matí, a primera hora, sinó que travessàvem la plaça i pujàvem sense pressa, pel Ramal, fins que arribàvem a la peixateria. Parada obligada i volta sencera pels mostradors, dins aquella sala molt freda, amb els taulells de marbre tots plens de peix.

Després, en sortir, miràvem quines verdures havien tret al carrer a ca na Bombo, i, tot seguit, ens acostàvem al mostrador de cas retratista. Finalment, creuàvem la plaça en diagonal per entrar as Casino on miràvem els “quadros” de la pel·lícula anunciada per al diumenge vinent. I d'allí passàvem a veure els de la que passarien as Rincó. I el debat esdevenia inevitable: ¿Quina de les dues seria mes bona? I de seguida sorgien els bàndols, transsumpte d'un vell debat ideològic que la Dictadura havia ofegat, però que, sota les cendres, continuava prou encès encara. Noltros, però, no ho sabíem. Ens limitàvem a seguir el corrent que marcava la tradició familiar. Perquè mai no parlàvem de política. Estranya paraula, aquesta, que algú havia proscrit del nostre univers.

No puc, però, en aquest parlament, ancorar-me, només, en els records del passat, perquè això no va amb el meu caràcter, i pens que seria massa fàcil quedar-me en l'anècdota o refugiar-me en la memòria per defugir el

present, perquè és només des d'aquest que hem d'actuar si volem que el futur depengui de nosaltres mateixos.

I jo, en un moment com aquest que -no ho hem de negar-, presenta força incerteses en tots els camps, amb unes taxes de creixement econòmic planes, si és que no són negatives; quan els empresaris es veuen amb dificultats per mantenir el negoci en les empreses i els obrers se senten amenaçats per la inseguretat en els seus llocs de feina, quan els batles dels ajuntaments contempen les necessitats del poble que governen i s'adonen que dins les arques municipals no hi ha liquiditat suficient per poder-les afrontar, quan les mares de família tenen por de no arribar a fi de mes, quan, en definitiva, la societat del consum i del benestar en la que hem viscut els darrers temps sembla que s'esfondri i la incertesa plana sobre els nostres caps, jo us convid a plantar cara a la vida, a fer-li front com els nostres pares i els nostres avis van fer front a moments encara més terribles que els ara estem vivint i, amb tenacitat i fe, se'n van sortir duent el nostre poble a les elevades cotes de prosperitat de que nosaltres em gaudim.

Basta que us gireu entorn vostre i veureu com ha canviat aquest poble els darrers cinquanta anys: ha doblat els habitants, ha millorat les seves infraestructures amb un polígon industrial ple de fàbriques i de naus dedicades als més diversos camps de la indústria, els negocis i els serveis; ha construït un centre de salut que permet una atenció sanitària d'allò més correcta, ha aixecat escoles noves amb tots els equipaments necessaris per dur a terme un bon ensenyament, ha restaurat de cap a peus l'església

de Santa Eulàlia i està transformat el magne conjunt d'Es Convent de Sant Diego en un auditori i un gran centre cultural. Ha aixecat un poliesportiu, un centre per a gent gran, un institut d'ensenyament mitjà i, el que mai ningú de noltros hauria pogut creure, ha aconseguit l'únic centre d'extensió universitària que, lligat a la Universitat de les Illes Balears, permet cursar a Menorca estudis superiors.

És un somni açò que tenim. És el fruit de generacions d'alaioencs treballadors i intrèpids que no es demanaven què havien de fer per a ells les autoritats, sinó què podien fer ells pel progrés del seu poble. I de dificultats, les que vulgueu, perquè l'Estat fa cinquanta anys no feia res -o feia molt poc- per tots noltros. El país havia sortit d'una guerra -i res no hi ha pitjor que una guerra entre germans- i de deu llarguíssims anys de fam, racionament i misèria. Però tot i així, els alaioencs emprenedors –“tant com més mar més vela”- obrien petits tallers de sabates, alguns dels quals van arribar a ser fàbriques grans. I van saber plantar cara al mal temps amb intel·ligència, esforç i tenacitat.

És allò del “tu pots, tu pots fer més” que ma mare (una dona d'empenta) em deia darrera el taulell de l'estanc. Sí, “jo puc fer més”, aquest és el lema que hauríem d'assumir tots i cadascun de noltros quan ens enfrontam als dubtes i a les inseguretats. És el lema que devia assumir ben segur el capità Barçola quan, amb una colla d'alaioencs bregats, va fer front als pirates que, quatre segles endarrere, havien desembarcat a les costes del nord i amenaçaven la vila. Hi va deixar la vida, és cert, però va salvar la ciutat. Iestic segur que és el lema que han tingut els emprenedors de

tots els temps, perquè només quan ens sobreposam als nostres temors -per això Franklin D. Roosevelt afirmava que “només hem de tenir por a la por”-, només, dic, quan ens sobreposam als nostres temors som capaços de vèncer les dificultats.

I de contratemps en tindrem, i de molt diversa naturalesa, alguns dels quals potser no podem tan sols albirar, perquè aquest ha deixat de ser un món estàtic i ple de seguretats. Avui, ens encaminam vers una societat que Zygmunt Bauman ha qualificat de líquida, o el que és el mateix, vers una societat canviant, incerta i cada cop menys previsible; vers una societat individualista i privatitzada, marcada sovint per la precarietat dels vincles humans. I aquesta societat de què us parl no se semblarà de res -de fet ja no s’hi assembla- a la que jo he reflectit a la primera part del meu discurs, quan he deixat anar els meus records d’infantesa. Abans, a Alaior hi havia creients i incrèduls, monàrquics i republicans (si comprenem dins aquests darrers els socialistes i anarquistes). Avui, les diferències no venen només marcades per la ideologia i les classes socials, sinó també per diferències de llengua, de cultura, i fins també per les diferències de raça i de religió. Res ja no sembla segur. I, probablement, res no és segur com ho havia estat des que, a la postguerra, els demòcrates europeus (ja fossin socialdemòcrates o demòcratacristians) van construir de comú acord l’Estat del benestar -aquell que els tecnòcrates del franquisme -dret o tort i més bé o més malament- també copiaren.

Avui, però, el món ja no segueix aquest camí, i apunta vers la transitorietat de les coses i la desregularització dels mercats, aquesta filosofia econòmica que, en nom de l'individualisme i de llibertat, ens ha dut a la crisi financera més gran de la història. Una crisi que ara els obrers, els professionals i les classes mitjanes d'aquest país -que, per cert, no hi hem tingut res a veure- hem d'ajudar, però, a superar.

Per això, el meu crit d'avui no és un crit a favor de l'individualisme. Ho és en defensa de la solidaritat. Però és també un crit perquè prengueu consciència que només amb passió, amb fe, amb confiança en noltros mateixos podrem aixecar aquest país i el farem progressar.

Amics i amigues que m'escoltau, tornar a Alaior en una data com aquesta, tan plena de records, de vivències i de sentiments, ha estat per a mi com tornar al ventre de la mare, d'aquesta mare morta que em deia asseguda darrera el taulell: "no et queixis, fiet, perquè tu pots, tu pots fer més si t'ho proposes". I aquesta és l'única veritat en temps d'incerteses: creure en noltros mateixos, estar convençuts que cada alaiorenc du un Barçola dins el cor, i demanar-nos què podem fer per Alaior, què podem fer perquè aquest poble que tant estimam esdevengui el que tots volem que sigui: una bella, rica, industriosa, culta, solidària, desvetllada, lliure, feliç i meravellosa ciutat.